

אסף כהנא

דיון בפסקי הרמב"ם בדין ייעוד אמה עבריה

- א. מסקנות מסוגיית הגמרא
- ב. עיון בפסקי הרמב"ם
- ג. יישוב פסקי הרמב"ם והסבר הגמרא על פיהם
- ד. סיכום

א. מסקנות מסוגיית הגמרא

במסכת קידושין (יח,א) מובאת ברייתא:

'בבגדו בה' - כיון שפירש טליתו עליה, שוב אין רשאי למוכרה, דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר 'בבגדו בה' - כיון שבגד בה, שוב אין רשאי למוכרה.

עולה מהברייתא שישנה מחלוקת האם מותר לאב למכור את בתו לאחר מכירתה לשפחות או לאחר מסירתה לאישות. רבי עקיבא סובר שאב שמסר את בתו לקידושין (פירש טליתו) והבת חזרה לרשותו - אסור לו למוכרה לשפחות. לעומתו רבי אליעזר סובר - לאחר שמכר את בתו לשפחות (כיון שבגד בה) וחזרה אליו - אסור לו למוכרה שוב¹.

ישנה מחלוקת לגבי כסף הקידושין בקידושי ייעוד²: לדעת חכמים דמי מכירת האמה הם כסף הקידושין, ולכן ניתן לייעד עד סוף היום האחרון. בנוסף, במקרה שקידשה אביה לאדם אחר אחרי המכירה, יכול האדון לייעדה - שהרי קידושו קדמו. רבי יוסי ברבי יהודה חולק, ולדעתו הקניין בקידושי ייעוד חל בסכום שיש על האמה לפרוע עד שתשתחרר. לכן ניתן לייעד רק אם יש עליה עוד חיוב עבודה בזמן ששוויו הכספי עולה על פרוטה. במקרה

---

1. רש"י מסביר על פי הגרסא שמצויה בדפוסים שלנו: רבי עקיבא סובר יש אם למקרא - ביגדו = פירש טליתו, מסירה לאישות, ורבי אליעזר סובר יש אם למסורת - בוגדו = מכירה לשפחות.

ר"ת (תוד"ה רבי אליעזר) מחליף בין רבי עקיבא ורבי אליעזר וגורס: "כיוון שפירש טליתו עליה דברי רבי אליעזר, ורבי עקיבא אומר כיון שבגד בה". ודברי רבי אליעזר קודמים לדברי רבי עקיבא שהיה תלמידו, רבי אליעזר סובר יש אם למסורת - לשון בגד, ולכן האיסור הוא לאחר מסירה לאישות, רבי עקיבא סובר יש אם למקרא - לשון בגידה, והאיסור הוא לאחר מכירה לשפחות. לשיטתו, במקום - "במאי מוקים לה כרבי אליעזר...". הוא גורס (יט,א ד"ה במאי): "במאי מוקים לה כרבי עקיבא...".

2. קידושין (יט,ב): "ת"ר: כיצד מצות ייעוד? אומר לה בפני שנים הרי את מקודשת לי, הרי את מאורסת לי, אפילו בסוף שש ואפילו סמוך לשקיעת החמה, ונוהג בה מנהג אישות ואינו נוהג בה מנהג שפחות; רבי יוסי ברבי יהודה אומר: אם יש שהות ביום כדי לעשות עמו שווה פרוטה - מקודשת, ואם לאו - אינה מקודשת." וברייתא נוספת באותו עמוד: "המוכר את בתו, והלך וקידשה לאחר - שיחק באדון ומקודשת לשני, דברי רבי יוסי ברבי יהודה, וחכ"א: אם רצה לייעד - מייעד."

שקידשה אביה לאדם אחר אחרי המכירה ולפני הייעוד, היא מקודשת לשני ואי אפשר לייעדה. בדף יט,א מובאת דעת רב נחמן בר יצחק, הסובר שגם לפי רבי יוסי ברבי יהודה 'מעות הראשונות לקידושין ניתנו'.

תוך כדי דיון בשאלה האם ייעוד נחשב כאירוסין או כנישואין, מביאה הגמרא (יח,ב) הוכחה מברייתא:

ת"ש: אין מוכרה לקרובים, משום רבי אליעזר אמרו: מוכרה לקרובים; ושון, שמוכרה אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט.

שואלת הגמרא כיצד נוצר מצב שאב יכול למכור את בתו אם היא אלמנה? רב עמרם מסביר שהברייתא עוסקת באלמנה מקידושי ייעוד ולשיטתו של רבי יוסי ברבי יהודה, הסובר ש'מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו'. לכן, המכירה הראשונה הייתה מכירה לשפחות ואין כאן מסירה על ידי האב לאישות. כשהבת מתארסת האירוסין נחשבים אירוסין 'שלה' ולא אירוסין 'של אביה' ומותר לו למוכרה שוב לשפחות, שהרי לרבי עקיבא מותר למכור לשפחות אחר שפחות³.

הגמרא מביאה את דברי רב נחמן בר יצחק, שאמר שגם לרבי יוסי ברבי יהודה 'מעות הראשונות לקידושין ניתנו'. לפי זה, הברייתא היא כרבי אליעזר הסובר שלשפחות אחר אישות מותר למכור.

מדברים אלו עולה שאם הברייתא נפסקת להלכה (ואב יכול למכור את בתו האלמנה) ישנן שתי אפשרויות:

1. לפסוק כרבי עקיבא (אסור למכור לשפחות אחר אישות) - וכרבי יוסי ברבי יהודה ('מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו').
2. לפסוק כרבי אליעזר (אסור למכור לשפחות אחר שפחות, אך מותר למכור לשפחות אחר אישות) - וכחכמים ('מעות הראשונות לקידושין ניתנו').

ב. עיון בפסקי הרמב"ם

בפרק הרביעי מהלכות עבדים עוסק הרמב"ם בדיני אמה עבריה: בהלכה ז פוסק הרמב"ם:

יעד אותה האדון לעצמו או לבנו הרי היא כשאר ארוסות ואינה יוצאה באחד מכל אלו אלא במיתת הבעל או בגט, ומצות ייעוד קודמת למצות פדייה, כיצד מצות ייעוד אומר לה בפני שנים הרי את מקודשת לי הרי את מאורסת לי הרי את לי לאישה אפילו בסוף שש סמוך לשקיעת החמה, ואינו צריך ליתן

3. ביחס לשאלה המקורית שרצתה הגמרא לפתור - מכיוון שאלמנה מהנישואין אין לאביה רשות עליה, ולא שייך לחלק בנושא זה (יציאת הבת מרשות אביה בנישואין) בין נישואין 'שלי' ל'שלה' - מוכח שייעוד אירוסין עושה.

לה כלום שמעות הראשונות לקידושין ניתנו ונוהג בה מנהג אישות ואינו נוהג בה מנהג שפחות, ואינו מיעד שתים כאחת שנאמר יעדה וכיצד מיעדה לבנו אם היה בנו גדול ונתן רשות לאביו ליעדה לו הרי האב אומר לה בפני שנים הרי את מקודשת לבני.

ניתן לראות שהרמב"ם פסק כחכמים, ש'מעו'ת הראשונות לקידושין ניתנו'. בהלכה יב הוא פוסק:

יש לאדם למכור בתו לפסולין כגון אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט שאע"פ שהן בלאו קידושין תופסין בהן.

הלכה יג:

המקדש את בתו כשהיא קטנה ונתארמלה או נתגרשה אינו יכול למוכרה **שאין אדם יכול למכור את בתו לשפחות אחר אישות אבל מוכרה לשפחה אחר שפחות**, כיצד מכרה לשפחות תחלה וייעד אותה האדון ומת האדון או גרשה וחזרה לרשות האב כשהיא קטנה הרי האב מוכרה פעם שנייה אפילו לכהן, וכן אם נפלה לפני יבם מן הייעוד וחלץ לה אע"פ שהיא חלוצה פסולה מפני שהיא קטנה הרי נפסלה מן הכהונה ויש לו למכרה לכהן הואיל וקידושין תופסין בה כמו שנתבאר.

מהלכה זו יוצא שהרמב"ם פסק כרבי עקיבא - שאסור למכור לשפחות אחר אישות. מהלכה יב משמע שהרמב"ם פסק את הברייתא - שיכול אדם למכור בתו האלמנה לכהן גדול.

מדבריו עולות שתי שאלות:

1. מדוע מכירת אלמנה (מקידושי ייעוד) אינה נחשבת למכירה לשפחות אחר אישות, למרות שכסף המכירה (הראשונה) לשפחה הוא כסף הקידושין?
2. מדוע לא פסק הרמב"ם לפי הסברי האמוראים בסוגיה?

ג. יישוב פסקי הרמב"ם והסבר הגמרא על פיהם

כדי לענות על השאלה הראשונה נציע שני כיוונים אפשריים מדוע דינו של רבי עקיבא (אין למכור לשפחות אחר אישות) אינו חל על קידושי ייעוד גם לחכמים (הסוברים ש'מעו'ת הראשונות לקידושין ניתנו'). רב עמרם בדף יח,ב ענה על שאלה זו שייעוד = אירוסין 'שלה', אך תשובתו היא על פי שיטת רבי יוסי ברבי יהודה. ישנה אפשרות לטעון כך גם לחכמים. אפשרות נוספת, אם לא נקבל הסבר זה על פי שיטת חכמים, היא לקבוע שגדר 'אישות' בכלל "אין שפחות אחר אישות" אינו חל על ייעוד.

נרחיב בהסבר שתי האפשרויות :

אפשרות א. מסירת אמה עבריה לייעוד נחשבת 'מסירה לאישות', אולם נתינת התוקף לאישות נעשית על ידי הבת (=אירוסין 'שלה'). דינו של רבי עקיבא חל רק על אישות הנעשית כולה על ידי האב (=אירוסין 'שלו').

בגמרא רב עמרם חילק בין אירוסין 'שלו' - שחל עליהם דינו של רבי עקיבא, לבין אירוסין 'שלה' - שעליהם אין דינו של רבי עקיבא חל, כי היא מסרה את עצמה. אמנם בסוגיא שם חילוק זה מובא רק לפי השיטה שימעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו, כלומר שקניין הקידושין הוא במחילתו של האדון לאמה על זמן העבודה הנוטר, והאמה היא זאת ש'נהנית' מהכסף⁴, אך אם נראה שגם לשיטת חכמים (מעוות הראשונות לקידושין ניתנו) יש סברה להגדיר את קידושי ייעוד כאירוסין 'שלה' (למרות שאביה הוא שזוכה בכסף הקידושין) יצא שאלמנה מקידושי ייעוד, אביה יכול למוכרה גם לרבי עקיבא.

אפשרות ב. מסירת אמה עבריה לאדון למטרת ייעוד אינה נחשבת 'מסירה לאישות' ואינה כקידושין רגילים. אם נראה שדינו של רבי עקיבא - אסור למכור את בתו לשפחות אחר אישות - אינו חל על קידושי ייעוד מכיוון שאינם נחשבים מסירה לאישות⁵, יהיה ברור שיכול האב למכור את בתו, אם היא אלמנה מקידושי ייעוד.

בכיוון הראשון (שגם לשיטה שימעות הראשונות לקידושין ניתנו) ניתן להסביר שייעוד נחשב אירוסין 'שלה' הלכו מרכבת המשנה⁶, המנחת חינוך⁷ והרדב"ז⁸.

הסבר מרכבת המשנה

במרכבת המשנה מובאת מחלוקת אמוראים האם לשיטה שסוברת 'מעוות הראשונות לקידושין ניתנו' צריך את הסכמת האמה לקידושי ייעוד⁹ (בסוגרים - פרוש רש"י) :

דנני אבבי בריה דרבי אבהו : אשר לא יעדה - מלמד שצריך ליעדה (...ואם אינו מודיעה שתקבל עליה אין כאן לשון קידושין); הוא תני לה והוא אמר לה : בקידושי ייעוד, ואלבא דרבי יוסי ברבי יהודה, דאמר : מעוות הראשונות לאו לקידושין ניתנו. רב נחמן בר יצחק אמר : אפילו תימא לקידושין ניתנו, שאני הכא, דאמר רחמנא יעדה (דכתיב לשון יעדה למידרשה לשון דיעה).

4. על פי זה הגמרא נדחת להעמיד את רב נחמן בר יצחק כרבי אליעזר.
5. למרות שהכסף שקיבל האב, הוא כסף הקידושין (מעוות הראשונות לקידושין ניתנו).
6. מרכבת המשנה על הלכות עבדים פרק ד הלכה יג.
7. מצווה מג אות יח.
8. שו"ת רדב"ז חלק ב אלף תקעב.
9. קידושין יט, א.

מסביר מרכבת המשנה :

אלא הנראה לי בכוננת רבנו, דהך סוגיא דידן אזדא אליביה דרבנן, דסבירא להו מעות הראשונות לקידושין ניתנו לא בעינן דעתה, דכיוון דלקידושין ניתנו הוה לה הך מכירה לשפחות ולאישות בעל כורחה דידה, ואם כן שפיר הוה ליה אליביה דרבנן שפחות בתר אישות. אבל לרבי יוסי ברבי יהודה דלאו לקידושין ניתנו להכי בעי דעתה, ואם כן אביה לא מכרה כלל לאישות בעל כורחה, ולא מקרי שפחות בתר אישות ורב עמרם אית ליה כאביי.

מדבריו עולה, שבמחלוקת האם לחכמים צריך את דעת האמה לייעוד, רב עמרם סובר כאביי בריה דרבי אבהו שאין צורך בדעתה, ולכן האירוסין הם אירוסין 'שלו' ואסור לו למוכרה אחריהם. אולם, הרמב"ם¹⁰ פסק כרב נחמן בר יצחק, שצריך את דעתה למרות שימעות הראשונות לקידושין ניתנו:

אין האדון מיעד אמנה העבריה לא לו ולא לבנו אלא מדעתה אע"פ שכבר קיבל אביה מעותיה שהרי הוא אומר יעדה מדעתה...

אם כן, גם לחכמים צריך את הסכמת הבת. לכן, למרות שהאב מוסר את בתו לאישות, זה נחשב אירוסין 'שלה' ומותר לאב לשוב ולמוכרה. מחלוקת חכמים ורבי יוסי ברבי יהודה היא בשאלות: האם אפשר לייעד בסוף היום האחרון, והאם האב יכול לקדש את בתו לאחר לאחר מכירתה ולפני הייעוד¹¹.

הסבר המנחת חינוך

המנחת חינוך שואל: ישנו דין, שאסור לאב למכור את בתו לקרובי משפחה, מפני שהם אינם יכולים לייעד אותה. אם כן, כיצד יתכן שהאב יכול למכור את בתו בשטר ולתתה במתנה¹², הרי נפסק כחכמים שימעות הראשונות לקידושין ניתנו, ובמקרים אלו אין מעות ראשונות, ואם כן אי אפשר לייעד?

עונה המנחת חינוך שגם לחכמים הכלל 'מעות הראשונות לקידושין ניתנו' תקף רק במקרה שיש מעות ראשונות ואז ניתן לקדש גם בסוף היום האחרון (שאינו עוד זמן עבודה שווה-פרוטה), ומקודשת למפרע מזמן המכירה. אולם, במקרה שאין מעות ראשונות (שטר או מתנה) ניתן יהיה לייעד לפי דינו של רבי יוסי ברבי יהודה - בפירעון זמן העבודה שנתר לאמה. הוכחה לדבריו הוא מביא מכך שרב נחמן¹³ לומד מדברי רבי יוסי ברבי יהודה שני

10. הלכות עבדים פרק ד הלכה ח.

11. עיין הערה 21 בהתייחסות לגמרא (יט,א) שמסבירה לפי רב נחמן בר יצחק את הברייתא כרבי אליעזר.

12. באות א (מצוה מג) מביא את דברי התוספות ר"ד (כא,ב ד"ה וקונה) שהאב יכול לתת את בתו במתנה.

13. דף יט עמוד א: "אמר רבא אמר רב נחמן: אומר אדם לבתו קטנה צאי וקבלי קידושך, מדברי יוסי ברבי יהודה, לאו אמר רבי יוסי ברבי יהודה: מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו? וכי משייר בה שוה פרוטה הוה קידושי, הכא נמי לא שנא. ואמר רבא א"ר נחמן: המקדש במלוה שיש עליה משכון - מקודשת, מדברי יוסי ברבי יהודה, לאו אמר רבי יוסי ברבי יהודה: מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו? האי הלואה היא, והיא גופא משכון היא."

דינים (האומר לבתו 'צאי וקבלי קדושיך', והמקדש במלווה שיש עליה משכון) שנפסקים להלכה, מכאן שהעיקרון שניתן לקדש את הבת בזמן שנשאר לה לעבוד הוא מוסכם לכל הדעות ולא רק לרבי יוסי ברבי יהודה.

ישנן אפוא שתי דרכים לבאר את הברייתא של אלמנה לכהן גדול, מדוע קידושי ייעוד נחשבים קידושין 'שלה' וניתן למכור אחריהם:

1. כרבי יוסי ברבי יהודה, ובכל מכירה של אמה עבריה הבת היא זו שמקבלת את הקידושין במחילת האדון על זמן העבודה הנותר.
2. כחכמים, ודווקא בשטר או במתנה שבהם אין 'כסף קידושין' שנותן האדון לאב, ולכן היא זאת שמקבלת את הקידושין.

על השאלה מדוע לא העמידה הגמרא את הברייתא ("ושווין שמוכרה...") כחכמים, עונה המנחת חינוך:

אך דין זה שמענו מרבי יוסי ברבי יהודה דגם בכהאי גוונא חל ייעוד, אם כן אין כוונת הש"ס דאתיא כרבי יוסי ברבי יהודה, רק מביא דרבי יוסי ברבי יהודה סבירא ליה כן ורבנן נמי סוברים כמותו, ומשכחת לה בגוונא דלא חל למפרע רק אחר כך והווי להו אירוסין דידה.

כלומר, הגמרא הסבירה את הברייתא כרבי יוסי ברבי יהודה, אבל ניתן היה גם להסבירה כחכמים - בשטר או במתנה.

הסבר המנחת חינוך עומד בסתירה לדברי הגמרא (יט,א):

ולרב נחמן בר יצחק, דאמר: אפילו לרבי יוסי ברבי יהודה מעות הראשונות לקידושין ניתנו, במאי מוקים לה? מוקים לה כרבי אליעזר, דאמר: לשפחות אחר שפחות הוא דלא מצי מזבין לה, אבל לשפחות אחר אישות מצי מזבין לה.

מגמרא זו מוכח שלפי הדעה ש'מעות הראשונות לקידושין ניתנו' ניתן ליעד רק במעות הראשונות, ולכן האירוסין נחשבים אירוסין 'שלו'. המנחת חינוך מתרץ (בהתבססו על הלחם משנה בהלכה יג¹⁴) שהרמב"ם לא גרס קטע זה בגמרא.

---

14. הלחם משנה מבאר שהיתה לרמב"ם גירסא אחרת בגמרא: רב עמרם מעמיד את הברייתא בקידושי ייעוד לכל הדעות (ולא גורס אליבא דרבי יוסי ברבי יהודה), ואין לגרוס את הקטע (בדף יט,א למעלה): "ולרב נחמן בר יצחק דאמר אפילו לרבי יוסי ברבי יהודה מעות הראשונות... מכיוון שהברייתא מובנת גם למי שסובר 'מעות הראשונות לקידושין ניתנו'. ומסיים את דבריו - "ודברים אלו דברי טעם הם אם רבנו ז"ל גורס לפי מה שכתבתי אבל לפי גירסת ספרינו לא מצאתי לו מקום."

הסבר הרדב"ז

הרדב"ז מחלק את הגמרא לשני שלבים: בתחילה מבינה הגמרא שדינו של רבי עקיבא הוא בכל מסירה לאישות, ולכן הברייתא מובנת רק לדברי רבי יוסי ברבי יהודה. אולם למסקנה, שיש חילוק בין אירוסין 'שלו' ל'שלה', ייעוד נחשב אירוסין 'שלה' ולא חל עליו איסורו של רבי עקיבא. כך ניתן להסביר את הברייתא גם לחכמים. על השאלה מדוע הגמרא העמידה לרב נחמן בר יצחק (שסובר שגם לרבי יוסי ברבי יהודה 'מעוה' הראשונות לקידושין ניתנו) את הברייתא כרבי אליעזר, ענה הרדב"ז: "יש לומר דהוה מצי לתרוצי הכי (כרבי עקיבא, אירוסין 'שלה') אלא דמתרץ ליה לפי מה דקס"ד דאין חילוק בין אירוסין דידה לאירוסין דאביה". הרדב"ז מסביר, שאמנם הגמרא היתה יכולה לתרץ שרב נחמן בר יצחק סובר כרבי עקיבא, וישנו הבדל בין אירוסין 'שלו' לאירוסין 'שלה'. אולם, הגמרא בחרה לתרץ על פי ההבנה הראשונית שאינה מחלקת בין אירוסין 'שלו' לאירוסין 'שלה'¹⁵.

בכיוון השני (חלוקה בין ייעוד לקידושין רגילים) הלכו בעל הקונטרסי שיעורים¹⁶ ורבי אהרון אבן חביב (הראנ"ח)¹⁷. כל אחד הסביר באופן אחר מדוע הרמב"ם דחה את דברי רב עמרם.

הסבר הקונטרסי שיעורים

ה"קונטרסי שיעורים" (אות ב) מסביר שדין ייעוד הוא חלות מיוחדת שאינה כשאר קידושין, כלומר שקשר האישות בייעוד אינו כמו קשר האישות בשאר קידושין. להוכחת דבריו הוא מביא את דברי הרמב"ם בהלכות מלכים¹⁸:

וכן לוקח מכל גבול ישראל נשים ופלגשים, נשים בכתובה וקדושין, ופלגשים בלא כתובה ובלא קידושין אלא ביחוד בלבד קונה אותה ומותרת לו, **אבל ההדיוט אסור בפילגש אלא באמה העבריה בלבד אחר ייעוד...**

ומסביר בעל הקונטרסי שיעורים:

הרי דמדמה רמב"ם אמה עבריה מיועדת לפילגש, ואי נימא דייעוד הוא כקידושין דעלמא וכיוון שיעדה היא כאשתו מאי שייכא היא לפילגש... ועל כורחך כנ"ל דאין ייעוד כקידושין אלא הלכה מיוחדת היא בעבודות שהאדון יכול ליעדה והוא חלות מיוחדת הנקרא ייעוד.

15. הרדב"ז אינו מתייחס לשאלה מדוע בחרה הגמרא לתרץ כך, אך יש לעיין בשאלה זו.

16. קונטרסי שיעורים מסכתא קידושין שיעור יח.

17. מופיע במהדורת פרנקל בליקוטים בהלכות עבדים פרק ד הלכה ז.

18. פרק ד הלכה ד.

בהמשך דבריו (אות ד) מבאר הקונטרסי שיעורים את הרמב"ם :

ונראה ליישב דברי רמב"ם גם לפי גרסא דידן והוא, דלפי מה שביארנו שעצם הייעוד הוא זכות שזיכתה התורה לאדון באמה שלו, והאב אינו מיעדה אלא מוכר לו זכות של ייעוד, ויש להסתפק באמיתת איך אנו דנים מכירת זכות זה אי הוי כמכירת אישות כיוון שהוא זכות של אישות דהרי זכות זה הוא הנותן לו כוח ליעדה וממילא גם הזכות נחשב כאישות, וכיוון דסבירא לן דאין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות ממילא גם אחר ייעוד אין יכול למוכרה לשפחות דגם ייעוד נחשב כאישות, או דילמא הא דאין מוכר אחר אישות היינו אישות ממש, אבל ייעוד שלא מכר האב אלא זכות של אישות אין זה אלא כשפחות.

במכירת אמה עבריה האדון מקבל אפשרות לייעד אותה. ניתן להגדיר מכירה זו כמסירה לאישות, שהרי היא מקנה לאדון אפשרות לייעד, וייעוד הוא כנישואין. על פי זה, יהיה אסור למכור בת שחזרה לרשות אביה לאחר קידושי ייעוד (כמו שעולה מהגמרא בסוגייתנו). מצד שני, ניתן לצמצם את הגדר של 'מסירה לאישות' למקרה שבו האב מכניס את בתו לחופה לשם נישואין, ומכירה לייעוד נחשבת כמכירה לשפחות.

כיצד יסתדר הרמב"ם עם הסוגיא שלנו, שאומרת שלפי חכמים אין אפשרות למכור בת אלמנה מקידושי ייעוד? הקונטרסי שיעורים מתבסס על ה"שיטה לא נודע למי" בדף ה,ב, שהסביר שמחלוקת רב הונא ושאר האמוראים שם לגבי חופה קונה¹⁹ היא בעצם מחלוקת בעניין מכירת זכות הייעוד. רב הונא סובר שמכירת זכות הייעוד היא כמסירה לאישות, ושאר האמוראים סוברים שהיא כמכירה לשפחות.²⁰

הרמב"ם סובר שסוגייתנו היא על פי שיטת רב הונא, ולכן הגמרא סוברת שאין מוכרים לשפחות אחרי מכירה לייעוד (כי זו שפחות אחר אישות). אולם, להלכה נפסק לא כרב הונא, אלא כשאר האמוראים, ולכן הרמב"ם פוסק שניתן למכור לשפחות אחרי ייעוד (כי זו שפחות אחר שפחות).

19. האם הכנסת האשה לחופה נחשבת קנין קידושין כמו כסף, שטר וביאה. עיין שם בראשונים שנתנו פירושים שונים למושג הכנסה לחופה.

20. רב הונא מנסה ללמוד צד שווה מכסף, שטר וביאה, שכולם קונים באישות בעלמא. שטר קונה בגט, ביאה קונה ביבמה וכסף קונה באמה עבריה לעניין ייעוד. לפי רב הונא, כסף זה אינו בעל כורחה, כי צריך לשאול את האמה האם היא מסכימה לייעוד. כלומר, רב הונא מתייחס למכירה לייעוד כמסירה לקידושין. אולם, שאר האמוראים חולקים על רב הונא, וסוברים שאי אפשר ללמוד צד שווה, כי כסף באישות ישנו בעל כורחה של האשה. כלומר, הם מתייחסים למכירות הבת כמכירה לשפחות שנעשית בעל כורחה של הבת.

הסבר הראנ"ח

הראנ"ח מביא את דברי רב נחמן בר יצחק, שסובר שדינו של רבי עקיבא אינו חל על קידושי ייעוד (קידושין יח, ב):

תא שמע: בבגדו בה - כיון שפירש טליתו עליה, שוב אינו רשאי למוכרה; זבוני הוא דלא מזבין לה, הא ייעודי מייעד לה, ואי אמרת נישואין עושה, כיון דנישאת - שוב אין לאביה רשות בה, אלא לאו שמע מינה אירוסין עושה. **אמר רב נחמן בר יצחק: הכא בקידושין דעלמא קאי, וה"ק: כיון שמסרה אביה למי שנתחייב בשארה כסותה ועונתה, שוב אין יכול למוכרה.**

מסביר הראנ"ח:

אלא ודאי דסבירה ליה לרב נחמן דאף על גב דלעולם ייעוד - של אביה הוא חשוב, מכל מקום לרבי עקיבא מוכרה אחר ייעוד דלא תלי טעמא באישות דידה או דאביה דלעולם אישות דאביה חשיב, **אלא היינו טעמא דלא אמר דאין מוכרה לשפחות אחר אישות, אלא אישות פשוט שקידשה לאישות בלבד, אבל מוכר את בתו אף על פי שמייעדה האדון לא חשיב אלא מוכר לשפחות...**

לפי שיטת רב נחמן בר יצחק, מכירת אמה לייעוד נחשבת כמכירה לשפחות, ובכך הוא חולק על רב עמרם. קביעה זו אינה נובעת מהגדרת כסף המכירה, וגם לשיטה ש'מעוה הראשונות לקידושין ניתנו' - קידושי ייעוד אינם נחשבים 'אישות'. רבי עקיבא לא אסר למכור אלא לאחר 'קידושין דעלמא' (קידושין רגילים), ואין מניעה שהאב ימכור את בתו שנתאלמנה מקידושי ייעוד²¹.

ד. סיכום

ניסינו להתאים בין פסקי הרמב"ם בפרק ד מהלכות עבדים לסוגיא בפרק ראשון בקידושין, ונציג את סיכום הדעות בטבלה:

---

21. הקושי בהסברים אלו (הראנ"ח, קונטרסי שיעורים) הוא, שצריך לומר שהגמרא בדף יט, א: "ולרב נחמן בר יצחק, דאמר: אפילו לרבי יוסי ברבי יהודה מעוה הראשונות לקידושין ניתנו, במאי מוקים לה? מוקים לה כרבי אליעזר..." אינה כשיטתו של רב נחמן בר יצחק, שהרי הסברנו שלרב נחמן בר יצחק ניתן להסביר את הברייתא גם כרבי עקיבא מכיוון שרבי עקיבא שאסר למכור לשפחות אחר אישות לא דיבר בקידושי ייעוד, והגמרא היא לפי הבנתו של רב עמרם בדברי רב נחמן בר יצחק.

המתרץ	מדוע לא חל האיסור של רבי עקיבא על קידושי ייעוד	מדוע לא פסק הרמב"ם כגמרא שלנו
מרכבת המשנה	ייעוד נחשב אירוסין 'שלה' לכולי עלמא (למנחת חינוך רק בשטר או מתנה) ולכן לא חל עליו דינו של רבי עקיבא.	רב עמרם סובר כאבוי בריה דרבי אבהו שלחכמים אין צורך בדעת האמה לייעוד.
מנחת חינוך		הרמב"ם פסק כגמרא במקרה שנמכרה בשטר או במתנה. הוא לא גורס את הגמרא בדף יט,א "ולרב נחמן...".
רדב"ז		ההסבר בגמרא שלנו הוא להוה אמינא, שאין חילוק בין אירוסין 'שלה' ל'שלו'.
קונטרסי שיעורים	מכירת אמה אינה נחשבת מסירה לאישות גם לפי השיטה ש'מעוות הראשונות לקידושין ניתנו'.	רב עמרם סובר כרב הונא שחופה קונה ואין הלכה כך.
ראנ"ח		רב עמרם ורב נחמן בר יצחק חולקים מתי חל דינו של רבי עקיבא, והלכה כרב נחמן בר יצחק.